

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА БІБЛІОТЕКАРЯ

Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I-II рівнів акредитації

Спеціальність “Бібліотечна справа”

Київ – 2005

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА БІБЛІОТЕКАРЯ

Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації

Спеціальність “Бібліотечна справа”

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА БІБЛІОТЕКАРЯ

Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I–II рівнів акредитації, – Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. – 12 с.

Укладач:	<i>І. Ю. Мальцева</i> – викладач Миколаївського державного вищого училища культури
Рецензенти:	<i>О. Г. Ляндіна</i> – провідний спеціаліст відділу культурно-дозвіллевих установ управління культури Миколаївської облдержадміністрації. <i>О. К. Карпенко</i> – заступник директора Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В. О. Лягіна
Відповідальний за випуск	<i>Т. Ф. Стрелько</i>
Редактор	<i>Л. В. Московченко</i>

Підписано до друку 02.12.05 р. Гарнітура Times
Формат 60×84_{1/16}. Папір офсетний. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 0,75. Наклад 200 прим.

Видавництво «Нова Книга» м. Вінниця, вул. Стеценка, 46/85
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №103 від 30.06.2000 р.
Тел. (0432)52-34-80, 52-34-82 Факс 52-34-81
E-mail: newbook1@vinnitsa.com
www.novaknyha.com.ua

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2005

Пояснювальна записка

В останні десятиліття в нашій країні відбуваються глобальні соціальні зміни, зростає роль людини як творця соціального світу, відновлюються цивілізовані принципи і морально-етичні норми поведінки, підвищується інтерес до питань культури взаємин між людьми в суспільстві.

Змінюються моральні настанови і в бібліотечній сфері. Сучасний бібліотечний фахівець повинен знати норми бібліотечного етикету, особливості психології різних споживачів інформації. Бібліотекар повинен уміти спілкуватись із читачами, колегами, налагоджувати з ними соціологічний контакт, знаходити вихід із конфліктних ситуацій.

Навчальним планом для училищ культури в циклі професійної та практичної підготовки молодших спеціалістів зі спеціальності “Бібліотечна справа” передбачено предмет “Професійна етика бібліотекаря”. Предмет тісно пов’язаний із психологією, педагогікою, соціологією, предметами: “Обслуговування в бібліотеці”, “Бібліографічна діяльність” та навчальною і виробничою практикою.

Даною програмою передбачені теоретичні та лабораторно-практичні заняття, самостійна робота студентів у позаурочний час. Під час проведення занять необхідно застосовувати активні форми навчання: елементи рольових, ділових ігор, психологічних тренінгів.

При складанні даної програми використана програма, яка була складена в 1995р. викладачами Р. Я. Шейко (Кримське училище культури) та С. С. Никитюк (Кам’янець-Подільське училище). Але сьогодні програма потребує змін, доповнень.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ теми	НАЗВИ ТЕМ	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН			
		всього	теоретичних занять	практичних занять	самостійна робота
	Вступ	1	1		
1.	Етика як наука. Професійна етика	3	1		2
2.	Норми бібліотечної етики	2	2		
3.	Особливості психології бібліотекаря і читача	6	2	2	2
4.	Професійна психологія діяльності бібліотекаря	2	2		
5.	Бібліотечний етикет	6	2		4
6.	Бібліотечне спілкування як основа бібліотечно-бібліографічного обслуговування	4	2	2	
7.	Етика бібліотечно-бібліографічного обслуговування різних груп споживачів інформації	8	2		6
8.	Риторика бібліотекаря	8	2	2	4
9.	Етика взаємин у колективі бібліотеки	4	2		2
10.	Етика керівника бібліотеки	4	2		2
11.	Конфлікти в бібліотеці	6	2	4	
	ВСЬОГО	54	22	10	22

Вступ

Предмет, завдання курсу “Професійна етика”. Значення курсу у підготовці фахівця. Характеристика основних навчальних видань. Форми навчальної та самостійної роботи.

Тема 1. Етика як наука. Професійна етика

Поняття про етику як науку. Моральні категорії та норми етики. Зв'язок етики з психологією, педагогікою, соціологією, логікою, етнографією.

Професійна етика як сукупність специфічних моральних вимог, пов'язаних з особливостями різних професій, вироблених у певній професійній діяльності.

Професійна етика бібліотекаря, її сутність.

Історія розвитку професійної етики бібліотекаря. Моральні приписи бібліотекарям у монастирських бібліотеках. Погляди Ф. Прокоповича, В. Татіщева, О. Оленіна, А. Красовського, М. Рубакіна, Л. Хавкіної, К. Абрамова, А. Чачко на етичні якості бібліотекаря.

Законодавча основа професійної етики бібліотекаря. Історична закономірність створення моральних кодексів. Кодекси професійної етики бібліотекаря. Кодекс етики бібліотекаря України (1996р.).

Самостійна робота.

Вивчіть кодекси етики бібліотекарів різних країн світу: Росії, США, Великобританії та інших.

Тема 2. Норми бібліотечної етики.

Вільний доступ до інформації. Бібліотека як організатор і технолог інформаційної індустрії. Етичні аспекти сучасної роботи бібліотеки. Виконання громадського обов'язку бібліотекарем під час надання інформації.

Неприпустимість цензури в бібліотеці. Історичні факти застосування цензури в бібліотеках.

Конфіденційність читання. Зберігання державної, комерційної та особистої таємниці читання.

Відмова від пріоритетного обслуговування. Рівноправність. Відношення до читача не залежить від його соціального положення, віку, посади тощо.

Тема 3. Особливості психології бібліотекаря та читача

Особистість як моральна категорія етики. Сполучення психологічних особливостей: здібностей, властивостей темпераменту, рис характеру, інтересів, емоцій.

Вплив психологічних особливостей на професійні якості бібліотекаря.

Бібліотечна професіологія. Модель особистості фахівця: вимоги, якості.

Система професійних якостей: професійна самосвідомість, індивідуальний стиль діяльності та спілкування, інтелектуальна культура, творчий потенціал. Компетентність. Комунікативна культура.

Самостійна робота

Підберіть психологічні тести, за допомогою яких можна здійснювати самоаналіз особистості.

Лабораторно-практична робота

Визначення особистих рис характеру, типу темпераменту, здібностей, інтересів студента на основі тестування, само- і взаємоаналізу.

Тема 4. Професійна психологія діяльності бібліотекаря

Поняття про діяльність, види діяльності. Трудова діяльність бібліотекаря. Специфічні особливості: монотонна повторюваність бібліотечних процесів, багатофункціональність бібліотечної роботи, необхідність спілкування з великою кількістю людей.

Професійні знання, навички, уміння бібліотекаря. Майстерність.

Місія професії бібліотекаря, імідж бібліотекаря.

Психічний стан під час виконання окремих бібліотечних процесів: при комплектуванні бібліотечних фондів, бібліотечно-бібліографічному обслуговуванні тощо.

Релаксація. Зняття психологічної напруги бібліотекаря.

Тема 5. Бібліотечний етикет

Етикет як сукупність правил поведінки, що характеризують зовнішній вияв людських відносин. Зв'язок між етикою та етикетом. Службовий етикет.

Бібліотечний етикет – службовий етикет, доброзичливе спілкування у бібліотечному середовищі, ввічливе, прихильне відношення до відвідувачів бібліотек, до колег.

Моральна основа бібліотечного етикету бібліотекаря: любов, доброта до людей, вихованість, привітність, сумлінність, передбачливість, готовність виконувати замовлення читача. Тактовність. Толерантність. Інтелектуальність. Культура мови. Самовладання.

Додержання етикету в одязі та зовнішньому вигляді, під час написання службових листів, у дизайні бібліотеки.

Самостійна робота

Розробіть анкету “Бібліотекар очима читачів”. Проведіть анкетування серед родичів, друзів, знайомих.

Тема 6. Бібліотечне спілкування як основа бібліотечно-бібліографічного обслуговування

Спілкування як необхідний емоційний процес для кожної людини. Види спілкування. Вербальні (мовні) і невербальні (немовні: емоції, манери, жести) форми спілкування. Ділове спілкування, його особливості. Правила організації спілкування Д. Карнегі.

Культура спілкування.

Налагодження соціологічного контакту із споживачем інформації. Перше враження. Форми звертання, привітання, знайомства, запрошення, вибачення, прохання, поради тощо.

Етика слухання. Типи слухання. Нереклексивне слухання (пасивне) і рефлексивне (активне). Стилі слухання: чоловічий, жіночий. Настанова ефективного слухання. Увага, зацікавленість, схвалення, зосередження.

Лабораторно-практична робота.

Тренінг комунікативних навичок.

Тема 7. Етика бібліотечно-бібліографічного обслуговування різних груп споживачів інформації

Етика бібліотечно-бібліографічного обслуговування дітей, підлітків, юнацтва. Оберігання від протизаконних видів інформації: пропаганди насильства, порнографії. Прищеплення любові до всіх людей, до ідеалів добра, справедливості.

Етика бібліотечно-бібліографічного обслуговування інвалідів. Підвищена увага, делікатність у виконанні вимог відвідувача. Введення додаткових послуг.

Етика бібліотечно-бібліографічного обслуговування службовців підприємств та комерційних структур.

Етика бібліотечно-бібліографічного обслуговування читачів-боржників, читачів, які вперше відвідали бібліотеку.

Норми професійної етики при бібліографічному обслуговуванні у режимі “запит – відповідь”, при проведенні масових заходів.

Самостійна робота

1. Вивчіть “Конвенцію ООН про права дитини” (1989 р.).
2. Підготуйте реферат на тему: “Етика бібліотечно-бібліографічного обслуговування певної групи споживачів інформації”.

Тема 8. Риторика бібліотекаря

Необхідність опанування мистецтвом володіння мовою для бібліотекаря.

Вимоги до мовної культури бібліотекаря. Багатство мови. Засоби досягнення емоційної мови. Техніка мови.

Публічне спілкування. Підготовка до виступу. Класична структура публічного виступу. Ефективність діалогових форм. Психологічні основи виступу. Вплив манер, жестів, емоцій, міміки, зовнішнього вигляду. Секрети вдалого виступу.

Самостійна робота

Підготовка до обговорення питання: “Мистецтво говорити – чи можна ним оволодіти і навіщо?”.

Лабораторно-практична робота

Тренування мовного спілкування бібліотекаря (на основі самостійно підготовленого матеріалу).

Тема 9. Етика взаємин у колективі бібліотеки

Поняття про колектив. Вплив колективу на окрему особистість. Вплив окремої особистості на колектив. Психологічна сумісність членів колективу. Роль лідера у колективі. Формальні та неформальні відносини у колективі. Офіційна та неофіційна ієрархія між співробітниками.

Загальна характеристика трудового колективу бібліотеки: структура, специфіка ознаки формування, розвитку. Фемінізація бібліотечних колективів. Особливості колективів бібліотек різних типів, видів. Колектив централізованої бібліотечної системи.

Соціально-психологічний клімат колективу бібліотеки. Фактори, що на нього впливають: взаємини по вертикалі і горизонталі, стиль і норми спілкування, організація та умови праці, система стимулювання, соціальний статус і престиж бібліотеки. Службовий етикет як норма ділової взаємодії між керівником і підлеглим, між колегами.

Сприятливий соціально-психологічний клімат колективу. Згуртованість, взаємодопомога, взаємоповага.

Самостійна робота

Проаналізувати етику взаємин у колективі: навчальній групі; бібліотеці – базі навчальної практики.

Тема 10. Етика керівника бібліотеки

Керівник бібліотеки, його повноваження, відповідальність. Керівники бібліотеки різних рівнів управління.

Ролі керівника: керівна, інформаційна, лідера.

Мистецтво управління. Стиль управління: директивний (авторитарний), демократичний, ліберальний. Емоційний стан керівника і підлеглих. Колективне управління.

Ділові якості керівника, професіоналізм, самоосвіта. Авторитет керівника.

Особисті морально-етичні якості керівника. Самоконтроль, твереза оцінка своїх здібностей, вимогливість до себе. Повага до людей, уміння спілкуватися з підлеглими на основі взаєморозуміння, знання особистих якостей працівників, заохочення різних думок в колективі, довіри до підлеглих.

Самостійна робота

Підготувати повідомлення про секрети вдалого управління.

Тема 11. Конфлікти в бібліотеці

Поняття про конфлікт. Види конфліктів. Конфліктологія.

Конфлікти в бібліотечному колективі. Причини: несприятливий соціально-психологічний клімат; директивний або ліберальний стиль управління; специфічні особливості бібліотечної трудової діяльності тощо.

Конфлікт по вертикалі: між керівниками і працівниками бібліотеки. Причини: прийняття помилкових управлінських рішень, порушення прав бібліотечних працівників, обмеження їх соціальних потреб. Правила поведінки керівника в конфліктних ситуаціях.

Конфлікти по горизонталі: міжособові та міжгрупові конфлікти в бібліотечному колективі. Конструктивні, емоційні, адаптаційні конфлікти. Конфлікти між працівником і групою. Конфлікти, пов'язані з порушенням трудової дисципліни. Особисті (емоційні) конфлікти. Конфліктні особистості. Конфліктна поведінка. Вихід із конфліктної ситуації. Роль керівника. Підбір кадрів. Тестування.

Конфлікти між бібліотекарем і читачем під час бібліотечно-бібліографічного обслуговування. Причини: несумісність можливостей бібліотеки та інтересів споживачів, організаційні причини, якість обслуговування, професійна некомпетентність бібліотекаря, низький рівень інформаційної культури споживачів.

Профілактика суперечностей, недопущення конфліктів; їх вирішення. Методи зняття психологічної напруги в умовах конфлікту.

Лабораторно-практичні роботи

1. Розбір та аналіз тактики поведінки бібліотекаря з колегами в конфліктних ситуаціях.
2. Розбір та аналіз тактики поведінки бібліотекаря в складних і конфліктних ситуаціях з читачами.

Література

1. Алтухова Г. А. Профессиональная этика библиотекаря: Учеб. пособие. – М., 2001. – 101 с.
2. Баева О. А. Ораторское искусство и деловое общение: Учеб. пособие. – 2-е изд., испр. – Минск: ООО «Новое знание», 2001. – 327 с.
3. Ванев А. Н. Конфликты в библиотеке: Предупреждение и разрешение. – СПб: Профессия, 2001. – 128 с.
4. Карнеги Д., Питер Л., Паркинсон С., Блох А. Ваше преуспевание – в ваших руках! – М.: Республика, 1993. – 446 с.
5. Губанова М. И., Либова О. С. Библиотекарь и читатель: Проблемы общения. – СПб, 1993. – 130 с.
6. Деловой этикет /Автор-сост. И. Афанасьев. – К.: Альтерпрес, Виара-р, 2001. – 347 с.
7. Аболіна Т. Г., Єфименко В. В., Лінчук О. М. Етика: Навч. посібник – К.: Либідь, 1992. – 328 с.
8. Карнеги Д. Как завоевать друзей и оказывать влияние на людей. – М., 1990. – 660 с.
9. Краткий справочник школьного библиотекаря / Под общей ред. Г. И. Поздняковой. – СПб: Профессия, 2001. – 352 с.
10. Кодекс етики бібліотекаря. – К., 1996.
11. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування: Суми: Університетська книга, 2001. – 205 с.
12. Малахов В. А. Етика: Курс лекцій. – К.: Либідь, 2000. – 381 с.
13. Немов Р. С. Психология: В 3-х кн. Кн.1: Общие основы психологии – М., 2001. – 686 с.
14. Психология влияния /Сост. А. В. Морозов (Серия «Хрестоматия по психологии») – СПб: Питер, 2001. – 512 с.: ил.

15. *Психология и этика делового общения* / Под ред. В. Н. Лавриненко. – К., 2003. – 415 с.
16. *Психологические тесты для всех.* / Сост. Т. В. Орлова. – К.: ООО «Таир», 1997. – 221 с.
17. *Справочник библиотекаря* / Науч. ред. А. Н. Ванеев, В. А. Минкина (Серия «Б-ка») – СПб: Профессия, 2001. – 448 с.
18. *Шапошников А. Е.* Библиотечное обслуживание инвалидов. – М., 1992. – 210 с.
19. *Шеломенцев В. М.* Етикет і сучасна культура спілкування. – К.: Лібра, 2003. – 415 с.
20. *Шрейдер Ю. А.* Этика: Введение в предмет: Учеб. пособие. – М.: Тест, 1998. – 270 с.
21. *Федоренко Е. Г.* Профессиональная этика. – К.: Вища школа, 1983. – 216 с.
22. *Чачко А. С.* Библиотечная профессиограмма. – М.: Книга, 1987. – 201 с.